

SISTEMELE BANCARE, ÎNTRE TRECUT ȘI VIITOR*

BOGDAN CĂPRARU

Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Abstract:

The present financial crisis will considerably influence the architecture of contemporary banking systems. In this context, we will witness a series of changes from the point of view of the number of institutions, their typology, sources and the ways to attract resources, the property's form and structure as well as from the point of view of the corporate governance. The present paper aims at debating the main implications of the present financial crisis on the architecture of the banking systems, attempting to highlight the trends that will occur within the banking activity. In addition, we try to make introspection into the central bank history, underling the circumstances in which it gets its present prerogatives in the economy and which will be the main transformations in its nature. Also, we make some consideration regarding the role of the central banks in the financial crises. We suggest some changes in the financial regulation and the lender of last resort function. We will also formulate a viewpoint as regards the validity of the principles of the Austrian school in the modern context.

Key words: financial crisis, banking systems, central bank, Austrian school of thought, regulation, financial supervision

JEL classification: G21, G28, E58, F33, B53, N20

Introducere

Creșterea competiției bancare, în special pe latura atragerii de resurse, procesele de fuziuni și achiziții, falimentele bancare, schimbările din domeniul reglementării și supravegherii bancare sunt fenomene care sunt și vor fi prezente în continuare tot mai intens în cadrul sistemelor bancare. De asemenea, efectele crizei financiare internaționale actuale se vor regăsi în mod fundamental în tendințele din cadrul activității bancare viitoare.

În lucrarea de față ne propunem să abordăm principalele mutații și tendințe din cadrul sistemelor bancare contemporane, aducând în discuție valabilitatea unor principii specifice școlii austriece. De asemenea, vom realiza o analiză cu privire la originea și evoluția băncilor centrale, făcând considerații cu privire la transformările pe care le-ar putea suferi în viitor, în special ca urmare a implicațiilor crizei financiare actuale.

* Această lucrare a fost susținută prin CNCIS – UEFISCSU, proiect numărul PNII – IDEI 101/2008

Cauzele crizei financiare actuale – între teorie și realitate

Scenariul crizei actuale

Epicentrul crizei financiare mondiale actuale se regăsește în Statele Unite al Americii, ca urmare a practicării unei politici de creditare imobiliară laxistă, cu orientare către segmentul de clientelă “subprime”. Aceasta a fost doar scânteia aprinderii perturbațiilor financiare. Cauzele reale ale crizei au constatat în “politica banilor ieftini” promovată de Fed după fenomenul 11 septembrie 2001, precum și un comportament corporatist al instituțiilor financiare lipsit de responsabilitate și moralitate. Exacerbarea fenomenului de titrizare a creanțelor a creat un adevărat “lanț trofic”. Astfel, brokerii de credite au plasat băncilor tot mai mulți clienți “subprime”, atrași de mirajul comisioanelor în funcție de vânzări. Băncile, la rândul lor, au acceptat creditarea acestora la dobânzi mici și fixe în primii ani, în ideea existenței posibilității de refinanțare ulterior, precum și în contextul posibilității curățării activelor prin cedarea portofoliului de astfel de credite către vehicule financiare specializate. Acestea din urmă, după titrizarea creanțelor achiziționate, vindeau noile titluri pe piețe secundare specializate investitorilor instituționali: fonduri de pensii, societăți de asigurări, bănci de investiții etc. – primele instituții care au fost lovite de criză.

Ușurința accesului la creditare pentru achiziția de imobile rezidențiale a condus la o inflamație fără precedent a prețurilor acestora. Reinversarea trendului ratelor dobânzii a determinat imposibilitatea unor clienți în a-și rambursa creditele și, astfel, executarea garanțiilor imobiliare și scăderea valorii acestora pe piață. Mulți și-au văzut proprietățile evaluate la prețuri mult sub cele ale creditelor rămase în sold, nemaiaivând posibilitatea refinanțării. Fenomenul de “credit fail” a luat amploare și, astfel, se crease începutul dezastrului ce va urma.

Cauzele crizei actuale în literatura de specialitate

În literatura de specialitate au existat o serie de preocupări cu privire la analiza impactului “politicii banilor ieftini” promovată de către băncile centrale în ultima perioadă, precum și cu privire la implicațiile reglementărilor asupra activității bancare. Astfel, există o opinie unanimă cu privire la faptul că în perioada 2001-2005, datorită nivelului foarte scăzut al dobânzilor și al lichidităților abundente, băncile au slăbit standardele de creditare și s-au expus din ce în ce mai mult la riscul de creditare.

Jiménes ș.a. (2007) realizează un studiu plecând de la datele Biroului de Credit al Băncii Spaniei. În urma analizei, au constatat că băncile de talie mică sunt mult mai afectate de măsurile de politică monetară din perspectiva asumării riscurilor, decât cele de talie mare. Astfel, în viziunea lor, nivelul ratei dobânzii pe termen scurt influențează apetitul băncilor față de riscul de credit. Dell’Ariccia, Igan și Laeven (2008) demonstrează că ratele dobânzii scăzute din SUA au slăbit standardele de creditare atât în mod direct, cât și în mod indirect, prin efectul acestora avut asupra prețurilor de pe piața imobiliară. Den Haan, Sumner și

Yamashiro (2007) argumentează faptul că o politică monetară restrictivă are efect de reducere a creditării imobiliare și de consum, arătând totodată că ratele ridicate de dobândă pe termen scurt pot duce la reducerea apetitului băncilor către risc. Black și Rosen (2008) sunt de părere că scăderea ratelor de dobândă de referință cresc perioada de maturitate a creditelor și duc la o redirectionare a acestora de la firmele mari către cele de talie mică. Hofmann (2001), Davis și Zhu (2004) consideră că între *evoluția creditelor bancare și a prețurilor pe piața imobiliară există o corelație pozitivă pe termen lung*. Mișcările prețurilor de pe piața imobiliară au un impact important asupra performanțelor activității bancare. Acesta poate fi unul direct, prin creșterea volumului creditelor neperformante orientate în domeniul imobiliar, care au o pondere semnificativă în portofoliul băncilor, în special în țările dezvoltate, deteriorarea situației financiare a clienților debitori și a băncilor, scăderea performanțelor bancare, și unul indirect, prin contractarea activităților din domeniul financiar și economic în ansamblu. Demirguc-Kunt și Detragiache, în urma unui studiu empiric asupra a 61 de state cu economii emergente sau în curs de dezvoltare în perioada 1980-97, au constatat faptul că, în condițiile în care sistemul bancar nu este riguros supravegheat și reglementat, crizele bancare se amplifică ca număr și intensitate cu cât schemele sunt mai generoase.

Viziunea școlii austriece privind cauzele crizelor bancare

Una dintre cele mai controversate idei pe planul doctrinelor economice, susținută de economiștii austrieci, la care au aderat mai târziu și alți economiști cum ar fi Murray Rothbard, Jesus Huerta de Soto, George A. Selgin, Lawrence White, David Horwitz, Kevin Dowd, David Glasner, Leland B. Yeager, este cea cu privire la renunțarea la monopolul băncilor centrale de a emite monedă, propunând astfel o concurență între monedele băncilor, de stat sau private și privând guvernul de posibilitatea de a emite monedă peste nevoile economiei. În felul acesta, problema crizelor bancare ar putea fi rezolvată. Regula tradițională de conduită violată în cazul unui sistem bancar cu rezerve fracționare este principiul de drept conform căruia, în contractul de depozitare de bani fungibili (numit și *depozit non-standard* – “*irregular deposit*”), obligația tradițională de *custodie*, element esențial al tuturor depozitelor nefungibile, cere ca, în orice moment, să fie păstrată o rezervă de 100% din suma de bani fungibili primiți în depozit. În acest context, orice act care face uz de acești bani, mai ales acordarea de credite pe seama lor, este o violare a acestui principiu și, pe scurt, un act ilegal de însușire frauduloasă (Soto 1997).

În ultima perioadă, s-a dezvoltat un nou curent în cadrul free-banking-ului, care împrumută și elemente din școala bancară, numit *școala neobancară* (*neobanking school*) sau *școala de tip free-banking cu rezerve fracționare* (*Fractional-Reserve Free Banking School*). Dintre reprezentanții acestui curent amintim: Lawrence White, George Selgin, David Horwitz, Kevin Dowd, David Glasner, Leland B. Yeager. Aceștia cred că mecanismul spontan al caselor de compensare poate frâna expansiunea simultană și concertată a unei majorități a băncilor.

George Selgin (1987) propune o teorie a “echilibrului monetar” care, folosind o serie de elemente de analiză de la monetariști și keynesiști, încearcă să demonstreze faptul că un sistem bancar free-banking cu rezerve fracționare ar putea ajusta creația de monedă fiduciară la cererea publicului de asemenea instrumente, în modul cel mai eficient în comparație cu alte sisteme.

Ei explică acest mecanism în felul următor: dacă există o cerere ridicată de monedă fiduciară din partea agenților economici, atunci cererea de preschimbare a banilor fiduciar pe resursele din rezervele băncilor va scădea, ceea ce înseamnă că aceste rezerve vor crește, și băncile, în căutare de profituri mai mari, vor crește oferta de credite, și, astfel, de emisiune de bancnote (bani fiduciar), ceea ce va duce la o adaptare a ofertei de bani fiduciar la cererea publicului pentru aceștia. În situația inversă, când scade cererea de monedă fiduciară și aceasta este preschimbată în rezervele aflate la bănci, băncile vor sesiza că pot intra în incapacitate de plată și vor scădea oferta de credite și, astfel, de monedă fiduciară, ceea ce va duce la o nouă adaptare a ofertei de monedă fiduciară la cererea publicului.

Jesus Huerta de Soto (1998) critică dur acest sistem promovat de adepții free-banking-ului cu rezerve fracționare, argumentând prin faptul că mai devreme sau mai târziu expansiunea creditului poate duce la crize bancare și recesiune, ceea ce inevitabil va determina publicul să ceară intervenția guvernului pentru a rezolva problemele. În aceeași ordine de idei, bancherii vor fi determinați să accepte existența unui împrumutător de ultimă instanță care ar putea să le reducă riscul de insolabilitate, în condițiile în care ar apela pentru reîntregirea lichidităților. În felul acesta, de Soto concluzionează prin a afirma că de fapt susținătorii free-banking-ului cu rezerve fracționare, prin ideile promovate de ei, nu fac altceva decât să întărească necesitatea existenței unei bănci centrale.

În viziunea sa, singura soluție corectă pentru o societate liberă de privilegii și cicluri economice este, în consecință, aceea a unei activități bancare libere, dar supuse dreptului, adică cu rezervă bancară de 100% (Soto 1997).

Cauzele principale ale crizei financiare actuale

Succint, putem menționa următoarele *cauze principale* ale crizei financiare actuale:

- “politica banilor ieftini” practică de băncile centrale furnizoare de monede cu circulație internațională, ce a condus la un fenomen de supracreditare;
- existența posturii băncii centrale de împrumutător de ultimă instanță, ce a avut drept efect manifestarea hazardului moral pe piețele financiare;
- dezvoltarea marilor grupuri financiare cu activitate la nivel internațional, ce a condus la o situație de captivitate a băncilor centrale față de piețele financiare;
- utilizarea în mod excesiv a instrumentelor derivate, în special în scop pur speculativ;
- reglementare și supraveghere financiară deficitară din partea autorităților;
- guvernanta corporativă în domeniul bancar greșită și lipsită de moralitate;

- fragilitatea sistemelor bancare datorită neadaptării capitalurilor funcției de riscurile asumate;
- lipsa de transparență a instituțiilor financiare;
- comportamentul irațional al clienților de retail.

Tendențe și mutații viitoare în cadrul sistemelor bancare

Reformarea sistemelor bancare contemporane în contextul crizei financiare începute în anul 2007 va impune modificări de esență în arhitectura acestora. Principalele direcții de acțiune pe care le considerăm a fi necesare în procesul de reformare sunt:

1. Reconsiderarea rolului băncii centrale în economie

1.1. Banca centrală – origine și evoluții

Deși băncile centrale au apărut cu precădere începând cu secolul al XIX-lea, primele semne specifice activității de bancă centrală sunt întâlnite încă din cele mai vechi timpuri. Astfel, cea mai mare parte a opiniilor converg spre ideea că prima funcție îndeplinită de băncile centrale a fost cea de emisiune, conferită prin drept de monopol de către autoritatea statală, de unde și denumirea dată acestor bănci de “bancă de emisiune”, utilizată și azi cu referire la banca centrală (Smith 1990, XII.1). Conform acestor opinii, banca centrală a derivat din băncile comerciale, a căror activitate s-a dezvoltat în perioada Renașterii.

Inițial, nu a existat o delimitare strictă între băncile comerciale și cele de emisiune. Aceleași bănci efectuau atât operațiuni de mobilizare a disponibilităților bănești și de acordare de credite, cât și operațiuni de emisiune a bancnotelor. În acest context, emisiunea era realizată concomitent de un mare număr de bănci. De vreme ce bancnotele erau convertibile, activitatea de emisiune nu constituia un privilegiu (Turliuc și Cocriș 1997, 103).

După alți autori (Capie 1995), rolul decisiv de bancă centrală i-a fost conferit băncii centrale o dată cu însușirea funcției de împrumutător de ultimă instanță pentru celelalte bănci, în vederea contribuției la stabilitatea sistemului bancar. Goodhart (1985) este de părere că băncile centrale au apărut datorită inabilității băncilor de a gestiona crizele bancare.

Pornind de la funcțiile specifice băncii centrale în prezent, putem considera faptul că primele semne de activitate de bancă centrală au apărut în perioada antichității. Astfel, *funcția de bancă a statului* ar fi prima funcție specifică băncii centrale îndeplinită. În Grecia antică, au apărut primele bănci publice în Lampsaque, Abdere și Sinope, care efectuau ca principale operațiuni încasarea impozitelor și plata cheltuielilor cu caracter public. După modelul băncilor grecești, în Roma antică apar bănci publice (*mensae*) care aveau ca principală atribuție păstrarea și gestionarea impozitelor colectate (Simone 1993, 11).

Prima tentativă de rupere a emisiunii de monedă de metalul prețios a fost inițiată de Diogene din Sinope în scopul stimulării creșterii economice. Însă aceasta a fost sortită eșecului, singurele efecte fiind cele de creștere a prețurilor.

Primele reglementări cu privire la activitatea bancară au apărut, în schimb, cu mult mai devreme, însă acestea nu au fost emise de către o instituție bancară, ci de autoritatea statală, nemijlocit. Astfel, regele Babilonului, Hammourabi, emite un Cod prin care era stabilit nivelul dobânzilor și se condiționa acordarea împrumuturilor de un control prealabil al funcționarilor Curții. Codul lui Hammourabi poate fi considerat ca fiind primul document de drept bancar. Înscris pe tăblițe din lut, acest Cod reglementa prețul metalelor prețioase, contractele de depozit, contractele de împrumut, contractele de comision, nivelul dobânzilor, constituirea de garanții etc.

Mai târziu, în Grecia antică, în Legea lui Solon era reglementat nivelul dobânzilor. De asemenea, aceasta interzicea dreptul creditorilor de a transforma în sclavi pe cei care deveneau insolvabili sau pe un membru al familiei acestora, iar celor care își pierduseră pământurile datorită insolvabilității li s-au restituit proprietățile (Gelpi și Julien-Labruyere 2000, 6).

În Roma antică, în anul 450 î.Ch., apare Legea celor XII Table, care reglementa în mod detaliat desfășurarea activității de creditare și percepere a dobânzilor. Aceasta a fost urmată în, 376 î.Ch., de Legea lui Licinius și, în 326 î.Ch., de Legea lui Poetelia Papiria. Ambele vizau interesele și protecția debitorilor (Gelpi și Julien-Labruyere 2000, 9). Ulterior, în Dreptul Roman s-au statuat reglementări juridice speciale pentru bancheri.

Primele instituții ce au îndeplinit rolul de bancă centrală în sensul modern al termenului au apărut, însă, în perioada Evului Mediu și a Renașterii, odată cu amplificarea activității băncilor comerciale. Ele se disting prin deținerea funcției de emisiune a primelor forme de bancnote, cele ce se vor transforma treptat în banii de hârtie de mai târziu, fără valoare intrinsecă.

Banca de Veneția, înființată în anul 1171 și recunoscută oficial ca bancă de viramente în anul 1587, sub denumirea de Banca della Piazza del Rialto, dezvoltă o tehnică nouă prin care înmânează depunătorilor recipise (chitanțe, înscrisuri) la purtător și care erau aducătoare de dobânzi.

În 1609 a fost înființată Banca din Amsterdam sau Banca Amsterdamului, având un rol foarte important în acțiunea de finanțare a marilor companii comerciale și de transport olandeze, perioadă în care țara devenise o putere colonială. Această bancă adoptă pentru clienții săi o monedă de cont numită "Florin-Banco".

În secolul al VII-lea apar multe bănci a căror model devenea Banca Amsterdamului: Banca din Hamburg în 1619, Banca Suediei în 1656, Banca Angliei în 1694.

Banca din Stockholm (1656) poate fi considerată prima bancă de emisiune în sensul modern al termenului prin faptul că emitea bancnote în schimbul

depunerilor în aur, bancnote caracterizate prin aceea că nu erau purtătoare de dobânzi, aveau valori nominale standardizate, fixe, iar circulația lor ca mijloace de plată diminuea cererea de rambursare a depunerilor. Însă, datorită politicii greșite de creditare a băncii, prin finanțarea creditelor pe termen lung pe baza depozitelor pe termen scurt, banca intră în incapacitate de plată, nemaifăcând față cererilor de rambursare în schimbul bancnotelor emise.

În decursul secolului XX, odată cu declararea independenței unui număr sporit de țări, a crescut considerabil și numărul băncilor centrale, așa cum se poate observa în Tabelul 1.

Tabelul 1: Evoluția numărului de bănci centrale (1870-2000)

Anul	Nr. de bănci	Anul	Nr. de bănci
1870	15	1940	45
1880	17	1950	60
1890	20	1960	80
1900	22	1970	110
1910	23	1980	135
1920	30	1990	150
1930	42	2000	178

Sursa: Dardac și Barbu (2005, 318).

Pornind de la cele relatate, putem considera următoarele *stadii de evoluție* ale băncii centrale (Căpraru 2009, 27):

- *banca a statului*, însărcinată cu monopolul emisiunii în schimbul finanțării acestuia și al oferirii unei game de servicii financiare, chiar în condițiile în care acestea au fost înființate ca bănci private;
- *bancă a băncilor*, alături de funcțiile și atribuțiile specifice de bancă a statului, datorită condițiilor de mediu specifice (crize bancare, implementarea sistemului bancar bazat pe rezerve fracționare, schimbări în organizarea și circulația sistemelor monetare), banca centrală a căpătat valențe de autoritate în domeniul bancar, prin exercitarea funcției de împrumutător de ultimă instanță și de supraveghere și reglementare în domeniul bancar;
- *bancă independentă față de guvern*, din perspectivă operațională, având ca efect în principal eliminarea aproape în totalitate a modalităților de finanțare a statului, fiind preocupate tot mi mult de problema stabilității prețurilor ca obiectiv fundamental;
- *bancă integrată într-un sistem de bănci centrale în cadrul unor uniuni monetare*, valabil în special pentru băncile centrale din Sistemul European al Băncilor Centrale;

- *instituție cu valențe și implicații la nivel internațional* – stadiu atins ca urmare a manifestării fenomenului de globalizare, băncile furnizoare de monedă cu circulație internațională fiind cele mai relevante din această ipostază, distingându-se o capacitate a acestora de a influența mediul economic la nivel internațional, în special activitatea altor bănci centrale. Se poate considera, totodată, și o dependență mai mare sau mai mică a unor bănci centrale față de piețele financiare.

1.2. *Ce schimbări presupune reconsiderarea rolului băncii centrale în economie?*

Ca urmare a crizei financiare actuale, reconsiderarea rolului băncilor centrale în cadrul economiei se dovedește a fi imperios. În acest context, *manifestarea funcțiilor acestora ar trebui raportată la piețe și în consonanță cu acestea*. Exemplu cel mai relevant de acțiune împotriva regulilor piețelor este politica banilor ieftini în contextul în care piața impune scumpirea acestora datorită unei oferte tot mai limitate.

Acest tip de acțiune ar putea avea efecte perverse în planul evoluțiilor inflaționiste, dacă fenomenul se dovedește a fi excesiv. Sprijinul financiar ar trebui să existe numai acolo unde este necesar și trebuie dublat de reguli stricte de comportament ale instituțiilor sprijinite, pentru *evitarea hazardului moral* (Căpraru 2009, 124-125).

De asemenea, politica banilor ieftini creează un potențial de creditare în economie nesănătos, cu efecte în planul creșterii prețurilor activelor într-un mod excesiv. Dereglementarea din ultimele decenii, inovațiile financiare în combinație cu ratele de dobândă reduse au condus la amplificarea acestui potențial. Mai mult decât atât, instituțiile financiare și-au asumat riscuri din ce în ce mai mari în condițiile creșterii excesive a gradului de îndatorare în scopul creșterii rentabilității capitalurilor.

Exponenții și colii austriece propun ca măsură radicală eliminarea băncilor centrale și a sistemelor bancare bazate pe rezerve fracționare. Acest sistem ar presupune o libertate deplină în alegerea monedei, bazată pe etalonul aur, și un sistem bancar complet liber, fără reglementări și autorități de reglementare și supraveghere. O reforma în acest sens ar impune o analiză cost-avantaje minuțioasă și responsabilă. De asemenea, implementarea acestui sistem presupune un acord unanim al tuturor statelor lumii. În caz contrar, reformarea sistemelor monetare ar putea intra în impas. Cea mai delicată problemă rămâne cea cu privire la existența unei cantități suficiente de metal prețios pentru a face față nevoilor de tranzacționare.

Creșterea eforturilor privind transparența activităților întreprinse și o mai bună comunicare cu piețele ar reprezenta un alt element de schimbare în activitatea băncilor centrale.

2. Reconsiderarea reglementărilor și a modelului de supraveghere în domeniul financiar

În condițiile fragilității capitalurilor proprii ale instituțiilor bancare, vom putea asista în viitorul apropiat la un proces de *capitalizare* a instituțiilor bancare. Recâștigarea încrederii publicului și întărirea stabilității financiare implică acest fenomen ca fiind necesar. Astfel, viitorul acord Basel III, despre ale cărui reguli deja se discută în prezent, va pune tot mai mult accentul pe întărirea nivelului capitalurilor proprii și reducerea creditării excesive. Momentan sunt discutate două sisteme de siguranță suplimentare. Primul, numit "capital conservation buffer", impune o cerință de capital suplimentară, peste capitalul de bază. În condițiile în care băncile nu ating ținta impusă a acestui indicator, organismele de supraveghere au posibilitatea de a restricționa acordarea de bonusuri, dividende sau răscumpărări de acțiuni. Al doilea sistem, numit "countercyclical buffer", va implica cerințe de capital suplimentare în condițiile în care autoritățile observă apariția fenomenului de creditare excesivă, rolul său fiind de a proteja băncile în cazul în care ciclul economic se schimbă brusc și apare un număr mare de credite neperformante.

Un alt punct nevralgic rămâne și procesul de *universalizare – specializare* bancară. Astfel, problema gradului de *consolidare* a sistemelor bancare poate să fie readusă în discuție în contextul în care dezvoltarea conglomeratelor financiare poate fi un factor de periclitare a stabilității financiare, chiar dacă oferă o diversificare a riscurilor, fenomen demonstrat de criza financiară actuală. *Reconsiderarea modelului Glass Steagall Act*, abolit în SUA în 1999, poate reprezenta o soluție în acest sens. Comisia Bancară Independentă din Marea Britanie, un organism înființat de Guvern și condus de fostul economist șef al Bancii Angliei, John Vickers, propunea la sfârșitul lunii septembrie a.c. *măsuri* în acest sens (ICB 2010), cum ar fi:

- separarea activităților de retail de cele de investment banking;
- neimplicarea capitalurilor proprii în activități de intermediere pe piața de capital (acțiuni, obligațiuni, mărfuri, derivate etc.);
- existența unor planuri proprii de acțiune ("living wills") prin care instituțiile explică cum vor acționa cu privire la activele și operațiunilor proprii în caz de criză sau a unor scheme de administrare specială în caz de criză ("resolution schemes") promovate de autoritățile de supraveghere;
- existența unor scheme de capitaluri contingente care să funcționeze în caz de criză, prin modificarea structurii capitalurilor (ex. transformarea datoriilor în întregime sau într-o anumită proporție în acțiuni);
- suprataxare în diverse forme – cerințe de capital, privind lichiditățile sau taxe, în funcție de structura instituțiilor și expunerea lor la riscuri;
- reducerea gradului de concentrare pe piață etc.

În planul reglementării și supravegherii bancare la nivel internațional se

impune o conlucrare mai strânsă între băncile centrale, autoritățile de reglementare și supraveghere (în cazul în care acestea sunt diferite de banca centrală). Măsurile de combatere a turbulențelor financiare ale băncilor centrale furnizoare de monede cu circulație internațională trebuie concertate astfel încât să nu producă distorsiuni la nivel internațional, *funcție de situația specifică a fiecărei economii lovite de criză*. Acest lucru impune stabilirea unor grupuri de decizii și conlucrare la nivel regional sau global, prin formarea de comitete supranaționale.

În acest context, dezbaterea se va derula asupra celor două variante de supraveghere bancară la nivel internațional: *modelul țărilor nordice* de colaborare între băncile centrale proprii¹, care, în caz de criză a unei bănci cu activitate transfrontalieră în aceste țări, se reunesc în grupuri de lucru în remedierea situației sau *modelul supravegherii consolidate*, prin creșterea responsabilității unor bănci centrale vizavi de altele în supravegherea unor grupuri bancare. Aceste două modele presupun existența unor înțelegeri anterioare de împărțire a riscurilor, dar poate exista și varianta unor *acorduri de schimb de informații și coordonare a măsurilor adoptate, în baza unor structuri de cooperare*.

De asemenea, disputa se realizează și asupra modelului de supraveghere prudentțială la nivel național: *modelul ce presupune o instituție de supraveghere independentă*, diferită de banca centrală, *modelul băncii centrale și modelul ce presupune prerogative de supraveghere bancară Ministerului de Finanțe*. În aceeași ordine de idei, rămâne în dezbatere și problema numărului de autorități de supraveghere și a dimensiunii ariei de exercitare asupra segmentelor pieței financiare: *supraveghere sectorială sau supraveghere integrată*.

Între funcția de împrumutător de ultimă instanță și cea de supraveghere și reglementare bancară există o *legătură organică*, în condițiile asigurării eficienței măsurilor adoptate de către băncile centrale cu impact asupra mediului economic. Indiferent de modelul de supraveghere și reglementare adoptat, cele două funcții ale băncii centrale trebuie să fie concertate (Căpraru 2009, 110).

Însușirea unora din principiile ce stau la baza desfășurării activității bancare de tip islamic (islamic banking) în cadrul reglementărilor specifice activității bancare convenționale ar putea constitui un factor de creștere a stabilității sistemelor bancare. Islamic banking-ul se bazează pe percepțiile religiei islamice (sharia) și se ghidează după cinci principii fundamentale: interzicerea perceperii de dobândă (riba); interzicerea tranzacțiilor speculative și bazate pe incertitudine; interzicerea finanțării unor activități imorale sau cu impact negativ asupra societății (haraam); principiul participării la profit și la pierderi; principiul asset-backing – tranzacțiile financiare islamice trebuie să fie legate direct de un activ real și tangibil, deci cu economia reală. Astfel, făcând excepție de primul principiu, toate celelalte pot fi considerate a fi potrivite în ceea ce privește reconsiderarea

¹ Există un acord numit Memorandum of Understanding (MoU) între țările din nordul Europei: Suedia, Danemarca, Norvegia, Finlanda, Islanda, Lituania, Estonia și Letonia, vezi <http://www.riksbank.com/templates/Page.aspx?id=9392>

reglementărilor în domeniul financiar, care să vizeze o reducere a speculațiilor financiare realizate de către instituțiile bancare; împărțirea atât a profiturilor, dar și a riscurilor de către actorii implicați; canalizarea creditelor bancare către activități care au legătură cu economia reală, în special către producție și nu către tranzacții financiare speculative.

În esență, aceste principii sunt în *asentimentul Școlii austriece*: depozitele atrase de băncile islamice sunt depuse în mod voluntar de către titularii acestora, participând alături de bancă la riscuri; eliminarea speculațiilor financiare susținute prin creditare bancară; alimentează o creștere economică stabilă, evitând redirectionarea resurselor către speculații financiare și susținând prioritar economia reală.

3. Modificări în comportamentul corporativ al băncilor și dezvoltarea instituțiilor bancare de tip mutual în domeniul de retail

Schimbările în comportamentul corporativ al băncilor ar trebui să vizeze prioritar următoarele aspecte: creșterea transparenței ei în relația cu clienții; reconsiderarea utilizării de către instituțiile bancare a instrumentelor financiare derivate, pornind de la menirea lor din punct de vedere economic; reducerea înclinăției spre îndatorare excesivă în scopul măririi efectului de levier; reducerea înclinăției spre expunere la risc în mod excesiv; eliminarea exceselor din sistemul de recompensare a angajaților din instituțiile bancare.

În contextul în care sistemele bancare s-au confruntat cu o creditare excesivă a segmentului de retail, *reconsiderarea rolului instituțiilor bancare de tip mutual ar reprezenta un factor de creștere a stabilității acestora*. Astfel, va crește gradul de responsabilitate a clienților de retail, iar riscul supraîndatorării se va diminua în condițiile în care *gradul de îndatorare este corelat cu capacitatea acestora de economisire și implicarea clientului la împărțirea riscurilor datorită participării acestuia la formarea capitalurilor instituției*. De asemenea, este format reflexul introducerii în bugetele personale a unor sume dedicate participării la schemele de economisire – creditare.

În aceeași ordine de idei, *promovarea instituțiilor bancare de tip mutual ar fi în consonanță cu principiile reformei propuse de Școala austriacă*. Astfel, depozitarii își vor da consimțământul asupra utilizării de către bancă a sumelor depuse pentru formarea capitalurilor, asumându-și riscurile ce le revin. Acestea vor promova economisirea sub forma “efortului economic constant, onest și responsabil” (Soto 2010, 739).

De asemenea, considerăm că o delimitare mai strictă între activitățile de corporate și retail ar fi mai indicată. Astfel, corporate banking-ul ar putea rămâne apanajul băncilor comerciale și al băncilor de investiții, iar activitatea de retail ar trebui derulată de instituțiile specializate în retail banking: cooperativele de credit, băncile de economii, băncile ipotecare, precum și o serie de instituții financiare nebankare specializate pe segmente ale activităților de retail (creditare de consum, creditare imobiliară, transferuri de bani etc.). Astfel, clienții de retail ar putea fi deserviți mai bine, relația bancă – client devenind mai strânsă, iar

principiile de etică bancară mai bine respectate.

4. Creșterea gradului de educare a clienților de retail în domeniul financiar

O altă problemă fundamentală rămâne în continuare cea a curenț elor în ceea ce priveș te gradul de educare a clienț ilor de retail. Acest lucru conduce adesea la un *comportament irațional al clientului bancar de retail*. La nivel mondial există discrepanțe majore în acest sens, în special între țările cu tradiție în retail banking, în speț ă țările dezvoltate, și țările în curs de dezvoltare, în special cele care au avut în trecut economie centralizată. Multe dintre băncile occidentale au considerat Europa Centrală și de Est sau țările din America latină adevărate paradisuri, atât din punct de vedere al potențialului de creș tere, cât și datorită existenței unei concurențe slabe și a unui grad redus de cunoaș tere și educare în domeniul financiar. Aceste realități le-au permis practicarea unei politici de preț avantajoase, permițându-le randamente ridicate. Criza financiară actuală a penalizat o serie de bănci internaț ionale care au avut o expunere excesivă pe aceste piețe, în special în Europa Centrală și Est. Creș terea volumului creditelor neperformante acordate clienților din țările invocate au afectat semnificativ aceste bănci.

În acest context, în viitor, s-ar impune o participare mai intensă a băncilor în informarea și formarea clienților de retail. Un rol activ ar trebui să îl poarte autoritățile de supraveghere, băncile centrale.

Concluzii

Reformarea sistemelor bancare trebuie să aibă ca principal obiectiv *stabilitatea financiară*. În acest context se impun o serie de direcții de acțiune cum ar fi: reconsiderarea rolului băncii centrale în economie; reconsiderarea reglementărilor și a modelului de supraveghere în domeniul financiar; modificări în comportamentul corporativ al băncilor și dezvoltarea instituțiilor bancare de tip mutual în domeniul de retail; creșterea gradului de educare a clienților de retail în domeniul financiar. Luarea în considerare a unor principii specifice și colii austriece în cadrul reformelor ce vor urma ar asigura succesul acestora. Aceste principii vor contribui la *disciplinarea și moralizarea sistemelor financiare* din cadrul economiilor lumii.

Bibliografie

- Ayub, Muhammad. 2007. *Understanding Islamic finance*. John Wiley&Sons.
 Acharya, Viral V. și Matthew Richardson (eds.). 2009. *Restoring Financial Stability. How to Repair a Failed System*. New York University Stern School of Business, John Wiley & Sons.

- Black, L.K., și R.J. Rosen. 2008. The Effect of Monetary Policy on the Availability of Credit: How the Credit Channel Works. *Mimeo*. Board of Governors of the Federal Reserve System.
- Căpraru, Bogdan. 2009. *Banca centrală și mediul economic – repere teoretice, evoluții și analize*. Iași: Ed. Universității Al. I. Cuza.
- Dardac, Nicolae și Teodora Barbu. 2005. *Monedă, bănci și politici monetare*. București: EDP.
- Davis, Philip și Haibin Zhu. 2004. Bank lending and commercial property cycles: some cross-country evidence. *BIS Working Papers* 150.
- Dell’Ariccia, G., D. Igan și L. Laeven. 2008. Credit Boom and Lending Standards: Evidence from the Subprime Mortgage Market. *Mimeo*. International Monetary Fund.
- Den Haan, W.J., S. Sumner, și G. Yamashiro. 2007. Bank Loan Portfolios and the Monetary Transmission Mechanism. *Journal of Monetary Economics* 54.
- Gelpi, Rosa-Maria și Francois Julien-Labruyere. 2000. *The History of Consumer Credit – Doctrines and Practices*. MacMillan Press Ltd.
- Goodhart, Charles. 1985. *The Evolution of Central Banks: A Natural Development?* London School of Economics and Political Science.
- Hofmann, Boris. 2001. The Determinants of Private Sector Credit in Industrialized Countries: Do Property Prices Matter? *BIS Working Papers* 108.
- Jiménes, G., S. Ongena, J.L. Peydro, și J. Saurina. 2007. Hazardous Times for Monetary Policy: What Do Twenty-Three Million Bank Loans Say about the Effects of Monetary Policy on Credit Risk? *Centre for Economic Policy Research Discussion Paper*.
- Schinasi, Garry J. și Pedro Gustavo Teixeira. 2006. The Lender of Last Resort in the European Financial Market. *IMF Working Papers* 06/127.
- Selgin, George A. 1987. The Stability and Efficiency of Money Supply under Free Banking. *Journal of Institutional and Theoretical Economics* 143.
- Simone, Claude. 1993. *Băncile*. București: Humanitas.
- Smith, Vera. 1990. *The Rationale of Central Banking and the Free Banking Alternative*. Indianapolis: LibertyPress.
- Soto, Jesus Huerta de. 1997. Băncile centrale și sistemul de free-banking cu rezerve fracționare. O analiză critică din perspectiva Școlii Austriece. *Polis: Revista de Științe Politice* 4(1).
- Soto, Jesus Huerta de. 1998. A critical note on fractional-reserve free banking. *The Quarterly Journal of Austrian Economics* 1(4).
- Soto, Jesus Huerta de. 2010. *Moneda, creditul bancar și ciclurile economice* Iași: Ed. Universității Al. I. Cuza.
- Turliuc, Vasile și Vasile Cocriș. 1997. *Monedă și credit*. Iași: Ankarom.
- *** Independent Commission on Banking. *Issues Paper Call for Evidence*. Sep. 2010. <http://bankingcommission.independent.gov.uk/bankingcommission/wp-content/uploads/2010/07/Issues-Paper-24-September-2010.pdf>.